

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Методичні вказівки до вивчення освітньої компоненти
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 015 «Професійна освіта»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Київ 2024

УДК 37.013.044

П 86

Укладач І. М. Мороз, старший викладач

Рецензент Г. Л. Корчова, кандидат педагогічних наук, доцент

Відповідальний за випуск К. І. Почка, доктор технічних наук,
професор

*Затверджено на засіданні кафедри професійної освіти,
протокол № 14 від 10 квітня 2024 року.*

В авторській редакції.

Психологія педагогічного спілкування: методичні вказівки до вивчення освітньої компоненти для студентів спеціальності 015 «Професійна освіта» / уклад.: І. М. Мороз. – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 48 с.

Розглянуто вимоги підготовки до практичних занять та самостійної роботи студентів, змістові модулі, ключові слова тем, література для самостійної підготовки, а також вимоги до написання і оформлення індивідуальних робіт.

Призначено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» Київського національного університету будівництва і архітектури.

© КНУБА, 2024

ЗМІСТ

Загальні положення	4
Програма освітньої компоненти	7
Методичні вказівки і рекомендації щодо підготовки та проведення практичних занять	8
Вказівки до самостійної роботи студентів при підготовці до практичних занять	17
Організація та методика проведення захисту індивідуального завдання (реферату)	19
Список використаних та рекомендованих джерел до освітньої компоненти «Психологія педагогічного спілкування»	26
Короткий термінологічний словник	30
Додаток 1. Слово про вчителя	38
Додаток 2. Перлини народної педагогіки про школу і вчителя	43
Додаток 3. Виписки з книжки Дейла Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей»	44
Додаток 4. Опис ігрових вправ, орієнтованих на формування комунікативної культури	45
Додаток 5. Поради педагогу щодо використання прийомів створення позитивного іміджу	46

Загальні положення

Освітня компонента «Психологія педагогічного спілкування» призначена для підготовки студентів спеціальності 015 «Професійна освіта», з метою навчити їх загальних основ психології особистості, діяльності, спілкування, взаємовідносин і взаємостосунків, міжособистісного пізнання та елементів психологічного забезпечення переговорів, щоб допомогти студентам розібратися у власному психічному житті та психічному житті оточуючих для цілеспрямованого вивчення їх поведінки, діяльності. Знання з психології є важливим фактором розвитку в студентів професійної компетентності, ініціативи, творчого ставлення до праці, психологічної культури.

Маючи важливе світоглядне значення, психологія педагогічного спілкування є основою професійної підготовки, даючи засади розвитку індивідуальності, формування особистості, вихованню суспільно активного громадянина.

Самостійна підготовка студентів до занять виконується за спеціальними завданнями, які включають основний матеріал з теми, список рекомендованої літератури. Кожен студент готує реферат на одну з тем, що вивчаються, реферати обговорюються за принципом «круглого столу».

Контроль за навчанням слухачів проводиться шляхом перевірки засвоєння матеріалу в ході та наприкінці занять, взаємоконтролю.

Мета та завдання освітньої компоненти.

Метою є формування та розвиток у майбутніх педагогів психологічної компетентності як компоненту готовності до реалізації завдань педагогічного спілкування та психологічної культури у побудові ефективної взаємодії суб'єктів освітньої діяльності.

Завданнями є:

- надання студентам системи теоретичних та методичних знань щодо психологічних аспектів педагогічного спілкування;
- вироблення у студентів практичних навичок та умінь проектування та реалізації психологічних механізмів для ефективного педагогічного спілкування, попередження та вирішення педагогічних конфліктів;

- розвиток психологічної компетентності щодо діагностики індивідуальних особливостей спілкування суб'єктів освітньої діяльності та визначення шляхів його оптимізації;
- формування власного стилю педагогічного спілкування та здатності до самовдосконалення комунікативної компетентності.

Студенти повинні знати:

- основні закономірності психічного розвитку людини в онтогенезі, рушійні сили розвитку психіки людини, детермінанти психічного розвитку дитини, підлітка, умови, які забезпечують особистісний ріст та творчий розвиток індивіда;
- предмет, завдання та методи психології педагогічного спілкування, наукові підходи до розуміння психічного розвитку людини; характеристики вікових груп, вікових норм розвитку людини; завдання, які стоять перед індивідом на кожному віковому періоді, ознаки вікових криз;
- динаміку психічного та особистісного розвитку індивіда;
- особливості психосоціальної ситуації розвитку на різних етапах онтогенезу;
- принципи функціонування, методи роботи в групі активного соціально - психологічного навчання (АСПН), закономірності, етапи розвитку групи;
- співвідношення між свідомим та несвідомим в діяльності людини, характеристику різновидів психічних захистів;

Студенти повинні вміти:

- самостійно працювати з науковою літературою, з першоджерелами, готувати реферативні роботи;
- використовуючи теоретичні та методичні положення в контексті психокорекційної роботи, уміти планувати, та проводити бесіду з метою проведення групової та індивідуальної консультативної роботи
- визначати особливості протікання вікових криз;
- аналізувати психосоціальну ситуацію розвитку суб'єкта;
- формувати рекомендації батькам, педагогам по створенню оптимальних умов розвитку дітей різного віку;

– моделювати різні ситуації й випробовувати нові форми поведінки;

– досліджувати усталені особистісні характеристики індивіда, які впливають на стосунки у професійній та побутовій сфері.

**Компетентності здобувачів вищої освіти,
що формуються в результаті засвоєння освітньої компоненти**

Код	Зміст компетентності
Загальні компетентності	
K08	Здатність працювати в команді.
K11	Усвідомлення рівних можливостей та тендерних проблем.
Спеціальні (фахові) компетентності	
K15	Здатність спрямовувати здобувачів освіти на прогрес і досягнення.
K25	Здатність збирати, аналізувати та інтерпретувати інформацію (дані) відповідно до спеціалізації.

**Програмні результати здобувачів вищої освіти,
що формуються в результаті засвоєння освітньої компоненти**

Код	Програмні результати
ПР10	Знати основи психології, педагогіки, а також фундаментальних і прикладних наук (відповідно до спеціалізації) на рівні, необхідному для досягнення інших результатів навчання, передбачених цим стандартом та освітньою програмою.
ПР11	Володіти психолого-педагогічним інструментарієм організації освітнього процесу, уміти проектувати і реалізувати навчальні/розвивальні проекти.
ПР14	Володіти навичками стимулювання пізнавального інтересу, мотивації до навчання, професійного самовизначення та саморозвитку здобувачів освіти.
ПР20	Емпатійно взаємодіяти, відповідати за прийняття рішень в межах своєї компетенції, дотримуватися стандартів професійної етики.

Програма освітньої компоненти

Змістовий модуль 1. Педагогічне спілкування як психологічна проблема професійної діяльності інженера-педагога.

Практичне заняття 1.1.

Вступ. Зміст освітньої компоненти «Психологія педагогічного спілкування», її проблематика та завдання.

Практичне заняття 1.2.

Педагогічне спілкування як об'єкт психологічного дослідження.

Практичне заняття 1.3.

Психологічний аналіз комунікативної компетентності інженера-педагога.

Практичне заняття 1.4.

Учень (студент) як суб'єкт педагогічного спілкування.

Практичне заняття 1.5.

Стилі педагогічного спілкування.

Практичне заняття 1.6.

Невербальні засоби педагогічного спілкування.

Практичне заняття 1.7.

Вербальні засоби педагогічного спілкування.

Практичне заняття 1.8.

Психологічні бар'єри педагогічного спілкування.

Змістовий модуль 2. Психологічні закономірності педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Практичне заняття 2.1.

Специфіка взаємодії в педагогічному спілкуванні.

Практичне заняття 2.2.

Психологічне маніпулювання та комунікативні маневри.
Психологія асертивної поведінки.

Практичне заняття 2.3.

Психологічні способи впливу в процесі педагогічної взаємодії.

Практичне заняття 2.4.

Сприйняття в педагогічному спілкуванні.

Практичне заняття 2.5.

Психологічні особливості публічного виступу.

Практичне заняття 2.6.

Психологічні механізми розв'язання педагогічних ситуацій та конфліктів у педагогічній взаємодії.

Практичне заняття 2.7.

Психологічні проблеми взаємодії викладача та аудиторії.

Практичне заняття 2.8.

Психодіагностика комунікативних здібностей інженера-педагога.

Методичні вказівки і рекомендації щодо підготовки та проведення практичних занять

Практичне заняття – це форма навчального заняття, при якому педагог організує детальний розгляд зі студентами окремих теоретичних положень навчального предмета й формує в них уміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального практичного виконання відповідно сформульованих завдань. Практичні заняття можуть існувати у виді спеціальних, технічних і ряду інших. Особливе та надзвичайно важливе місце серед них посідають спеціальні заняття, які безпосередньо формують, розвивають і вдосконалюють майстерність. У закладах вищої освіти можна успішно організовувати та здійснювати рольові ігри, педагогічні практики, мозкові штурми, лабораторні роботи, тренування, які передбачають глибоку, всебічну і різноманітну підготовку їх учасників, уміння здійснити складні розумові дії та вимагають від них значних емоційно-вольових зусиль

Більш якісному проведенню практичних занять сприяє методично правильно проведений *інструктаж* – короткі, лаконічні та чіткі вказівки щодо виконання тих чи інших дій. Він, як правило, передує проведенню різних вправ, практичних робіт і характеризується дуже стислою формою викладання вказівок про місце, час і послідовність виконання певних практичних дій.

Інструктаж є важливою складовою частиною забезпечення високого рівня проведення заняття. Тому він вимагає відповідної змістовної та методичної підготовленості. Для якісного проведення інструктажу, виходячи з передового педагогічного досвіду, можна запропонувати *такий алгоритм дій*:

- чітке формулювання теми, мети та послідовності інструктажу;
- визначення правил, методів, прийомів, способів, засобів проведення даного заняття, всебічне обґрунтування методики його організації;
- визначення критерії оцінки опанування суб'єктами учіння відповідних знань, навичок та умінь;
- нагадування теоретичних основ практичних дій;
- докладне пояснення запланованих навчальних дій, які буде виконувати студент, використовуючи водночас відповідні засоби наочності;
- визначення найбільш ефективних і оптимальних способів та прийомів реалізації навчальних дій і завдань (бажано демонструвати їх певними дидактичними прийомами та засобами показу);
- ознайомлення студентів з тими ситуаціями та предметами, які будуть використовуватися під час занять;
- показ моделі певних дій;
- перевірка правильного розуміння мети, сутності й ролі заняття і моделі та методів їх реалізації;
- уточнення питань, які можуть викликати певні труднощі під час проведення практичних занять;
- перевірка глибини сприйняття і способів виконання основних елементів дій суб'єктами учіння, зазначення причин і характеру помилок, які найчастіше мають місце під час проведення цього заняття, та способів їх уникнення;
- надання допомоги здобувачам вищої освіти у виборі додаткової літератури, наочних матеріалів, матеріальної бази та способів їх використання;
- зазначення місця, змісту, методу та форми самостійної праці над проблемами майбутнього заняття.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми

викладачем та її обговорення, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку і оцінювання.

Практичне заняття 1.1.

Вступ. Зміст освітньої компоненти «Психологія педагогічного спілкування», її проблематика та завдання.

Питання для відпрацювання

1. Основні функції професійно-педагогічної діяльності.
2. Основні риси професійно-педагогічної діяльності.
3. Організаторська і цільова діяльність.
4. Сучасні вимоги до педагога професійної освіти.
5. Професійні вимоги до особистості педагога.
6. Професійна індивідуальність вчителя.
7. Зміст професійної діяльності педагога.
8. Основні риси професійної педагогічної діяльності.
9. Типологія стосунків у педагогічному процесі.
10. Професійно-педагогічна спрямованість діяльності вчителя.
11. Права та обов'язки педагогічного працівника (вчителя, майстра виробничого навчання, адміністрації, керівника навчального закладу).

Практичне заняття 1.2.

Педагогічне спілкування як об'єкт психологічного дослідження.

Питання для відпрацювання

1. Функції професійно-педагогічної комунікації.
2. Модель процесу комунікації.
3. Комунікативність вчителя.
4. Особливості педагогічного спілкування.
5. Функції педагогічного спілкування.
6. Структура педагогічного спілкування.
7. Педагогічне спілкування як діалог.
8. Стили педагогічного спілкування.
9. Культура слухання.
10. Бар'єри і ускладнення в процесі комунікації.

Практичне заняття 1.3.

Психологічний аналіз комунікативної компетентності педагога.

Питання для відпрацювання

1. Модель процесу комунікації.
2. Взаєморозуміння суб'єктів комунікації.
3. Втрати інформації у процесі комунікації.
4. Умови реалізації процесу комунікації.
5. Специфіка професійно-педагогічної комунікації.
6. Компоненти професійно-педагогічної комунікації.
7. Чинники формування комунікативності педагога.
8. Універсальні якості особистості педагогічного працівника.
9. Внутрішня структура комунікативності вчителя.
10. Комунікативні компетентності педагога.

Практичне заняття 1.4.

Учень (студент) як суб'єкт педагогічного спілкування.

Питання для відпрацювання

1. Етика ділового спілкування традиційного суспільства.
2. Етика ділового спілкування Конфуція.
3. Сучасні погляди на місце етики в діловому спілкуванні.
4. Самовдосконалення комунікативних вмінь педагога.
5. Поняття педагогічного такту.
6. Умови оволодіння педагогічним тактом.
7. Характеристика основних психологічних прийомів формування атракції в педагогічному процесі.

Практичне заняття 1.5.

Стилі педагогічного спілкування.

Питання для відпрацювання

1. Поняття про стиль педагогічного спілкування.
2. Характеристика основних стилів педагогічного спілкування.
3. Стереотипи під час педагогічного спілкування.
4. Помилки педагогічного спілкування.
5. Особливості гендерного і статево-рольового підходу в освіті.
6. Комунікативна поведінка учасників педагогічного процесу.

7. Вітчизняна класифікація моделей спілкування.
8. Особливості педагогічного спілкування.
9. Специфіка взаємодії у педагогічному спілкуванні.
10. Методики дослідження стилю спілкування.

Практичне заняття 1.6.

Невербальні заходи педагогічного спілкування.

Питання для відпрацювання

1. Невербальні заходи педагогічного спілкування.
2. Сутність і засоби невербальної комунікації.
3. Зовнішній вигляд і поведінка педагога.
4. Екстралінгвістичні засоби комунікації.
5. Просодичні засоби комунікації.
6. Міміка в педагогічній комунікації.
7. Жести в педагогічній комунікації.
8. Контакт очей (візуальний контакт) в педагогічній комунікації.
9. Міжособистісний комунікативний простір.
10. Декодування вчителем невербальної комунікації.

Практичне заняття 1.7.

Вербальні засоби педагогічного спілкування.

Питання для відпрацювання

1. Вербальні засоби професійно-педагогічного комунікації.
2. Знакові системи як засоби комунікації.
3. Види вербальних засобів комунікацій.
4. Поняття педагогічної техніки.
5. Техніка педагогічного мовлення.
6. Усне педагогічне мовлення.
7. Писемне мовлення вчителя.
8. Внутрішнє педагогічне мовлення.
9. Основні ознаки культури мови і мовлення вчителя.
10. Мовленнєвий етикет педагога.
11. Мовлення моделі взаємодій «вчитель-учень».
12. Управління емоційним станом.

Практичне заняття 1.8

Психологічні бар'єри педагогічного спілкування.

Питання для відпрацювання

1. Загальне поняття бар'єру у комунікації.
2. Види бар'єрів комунікації.
3. Розширена характеристика психологічних бар'єрів спілкування.
4. Інтелектуальні джерела комунікативних бар'єрів.
5. Причини та наслідки негативної комунікації.
6. Психологічні помилки у спілкуванні.
7. Думки Г.С. Костюка про труднощі розуміння учнів.
8. Вплив індивідуальних властивостей педагога на спілкування з учнями (студентами).
9. Позиції у спілкуванні та установка вчителя.

Практичне заняття 2.1.

Специфіка взаємодії в педагогічному спілкуванні.

Питання для відпрацювання

1. Педагогічне спілкування та його специфіка.
2. Принципи психотерапевтичної взаємодії в педагогічному процесі.
3. Засоби взаємодії в освітньому процесі.
4. Діалогічне педагогічне спілкування.
5. Поняття толерантності у сучасному суспільстві.
6. Особливості педагогічної толерантності.
7. Шляхи розвитку культури спілкування студентів закладів вищої освіти педагогічного спрямування.
8. Вплив розвитку толерантності на культуру спілкування студентів закладів вищої освіти.
9. Методики дослідження стилю спілкування, психологічного клімату та групової згуртованості у навчальних групах.
10. Психологічні засади виникнення конфліктів у педагогічному процесі.

Практичне заняття 2.2.

Психологічне маніпулювання та комунікативні маневри.

Питання для відпрацювання

1. Загальне поняття психологічного маніпулювання.
2. Характеристика, структура комунікативних маневрів.
3. Маніпуляція як один із способів впливу на особистість.
4. Базові положення асертивної поведінки.
5. Асертивні права людини. Принципи асертивності.
6. Дидактичні ознаки асертивних технік комунікації.
7. Асертивні навички учасників комунікації.

Практичне заняття 2.3.

Психологічні засоби впливу в процесі педагогічної взаємодії.

Питання для відпрацювання

1. Прийоми переконуючого комунікативного впливу на учнів (студентів).
2. Принципи організації ефективної комунікаційної взаємодії.
3. Загальні рекомендації для педагога з організації заняття.
4. Психологічні способи впливу в процесі спілкування.
5. Класифікація методів комунікативного впливу.
6. Класифікація засобів комунікативного впливу.
7. Прийоми комунікативного впливу.
8. Навіювання у педагогічній праці.
9. Види, форми педагогічного навіювання.
10. Взаємозв'язок переконання і навіювання.

Практичне заняття 2.4.

Сприйняття в педагогічному спілкуванні.

Питання для відпрацювання

1. Загальна характеристика сприйняття як психологічної одиниці.
2. Спілкування як взаємодія у професійній діяльності педагога.
3. Інтеракція у спілкуванні.
4. Основні психологічні прийоми формування атракцій.
5. Труднощі розуміння учнів (студентів).
6. «Ти – Я» сприйняття у педагогічній взаємодії.

7. Переконавання як основний спосіб комунікативного впливу педагога.

8. Механізми сприйняття у спілкуванні.

9. Стереотипи (гачки) сприйняття партнера-партнером.

10. Міжособистісне сприйняття учасників педагогічного спілкування.

Практичне заняття 2.5.

Психологічні особливості публічного виступу.

Питання для відпрацювання

1. Техніка публічного виступу.

2. Стиль і манера оратора.

3. Початок виступу, структура виступу.

4. Методики заволодіння увагою слухачів.

5. Форми відповіді на запитання (зауваження) слухачів.

6. Наочність у публічному виступі.

7. Композиційно-логічна побудова виступу.

8. Достовірність інформації як фактор ефективної комунікації.

9. Невербальні прийоми публічного виступу.

10. Логічність композиційної структури мовлення педагога.

Практичне заняття 2.6.

Психологічні механізми розв'язання педагогічних ситуацій та конфліктів у педагогічній взаємодії.

Питання для відпрацювання

1. Загальне поняття конфлікту: сутність, види, джерела, причини виникнення, функції, класифікація.

2. Основні суперечності і конфлікти в системі освіти.

3. Види педагогічних конфліктів.

4. Структура та сфера педагогічного конфлікту.

5. Форми та динаміка педагогічного конфлікту.

6. Інформаційні моделі конфліктної ситуації.

7. Конфлікт у взаємодії вчителів та учнів.

8. Міжособистісні конфлікти у педагогічному колективі: типи, групи, форми.

9. Особливості конфліктної поведінки представників різних стилів мислення.

10. Особливості поведінки в конфліктних ситуаціях учасників педагогічного процесу.

11. Управління педагогічними конфліктами.

12. Міжособистісні стилі та правила вирішення конфліктів.

Практичне заняття 2.7.

Психологічні проблеми взаємодії викладача та аудиторії.

Питання для відпрацювання

1. Основні ознаки культури мови і мовлення педагога.
2. Техніка мовлення викладача.
3. Поняття педагогічної техніки.
4. Елементи зовнішньої техніки мовлення викладача.
5. Мовленевий етикет педагога.
6. Мовленеві моделі взаємодії «вчитель-учень».
7. Репліки висловлювання вчителя на уроках та їх функції.
8. Внутрішня техніка вчителя. Управління емоційним станом.
9. Самореалізація психічного стану педагога.
10. Умови оволодіння педагогічним тактом.

Практичне заняття 2.8.

Психодіагностика комунікативних здібностей інженера-педагога.

Питання для відпрацювання

1. Професійно-функціональні ролі педагога як комунікатора.
2. Переконавання як основний спосіб комунікативного впливу педагога.
3. Основні труднощі розуміння учнів.
4. Навіювання у педагогічній праці.
5. Види навіювання.
6. Форми педагогічного навіювання та умови його ефективності.
7. Навіювання і релаксація.
8. Взаємозв'язок переконання і навіювання.
9. Поняття психічного професійного вигорання педагога.
10. Причини професійного вигорання педагога.

Вказівки до самостійної роботи студентів при підготовці до практичних занять

Робоча навчальна програма освітньої компоненти «Психологія педагогічного спілкування», крім аудиторних занять, передбачає обов'язково самостійну роботу студентів, яка має на меті поглиблення, розширення та систематизацію вже здобутих знань, формування і розвиток творчих навичок і вмінь роботи з навчальними матеріалами, науковою літературою тощо.

У процесі самостійної роботи студенти мають формувати та розвивати такі навички та уміння:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеці з каталогами, літературними джерелами, електронним фондом бібліотеки КНУБА, у навчально-методичному кабінеті кафедри професійної освіти;
- роботи з навчальною, спеціально, навчально-методичною, науковою та науково-популярною, довідковою літературою;
- конспектування літературних джерел;
- опрацювання статистичної інформації.

Кожен студент для забезпечення ефективності своєї навчальної діяльності має раціонально її організовувати. У зв'язку з цим важливим є правильне складання плану своєї навчальної діяльності. Необхідно, щоб цей план був реальним, оптимальним, послідовним і системним для того, щоб його реалізація дала позитивні результати.

Студент для ефективної підготовки до практичних занять та забезпечення успішності самостійної роботи значну частину часу має виділяти для роботи в бібліотеці та читальному залі. У зв'язку з цим йому необхідно особливу увагу звертати на культуру роботи з каталогами (алфавітним і тематичним), навчитися швидко знаходити у них необхідну літературу. Суттєвою допомогою студенту може бути його власний тематичний каталог з проблем спеціальності, що суттєво впорядковує, систематизує, сприяє економії часу та сприяє ефективній навчальній діяльності. В цей каталог, як правило, входять

монографії, підручники, навчальні та навчально-методичні посібники, брошури, наукові статті та методичні матеріали.

Відібрана для самостійного опрацювання психолого-педагогічна література може бути різною як за обсягом наукових відомостей, так і за характером їхнього викладу.

Процес читання літератури має відбуватися повільно, вдумливо, до незрозумілих проблемних питань слід обов'язково повертатися, наводити довідки, щоб усвідомити суть думки автора. Нові наукові терміни та поняття слід відразу ж з'ясувати за тлумачними словниками, енциклопедіями або спеціалізованими довідниками. У процесі роботи з літературою корисно робити виписки найважливіших думок, формулювань, окремих висловів на окремих аркушах паперу із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати та записати у вигляді тез.

Конспект є стислим викладом суті опрацьованого наукового і навчального матеріалів, тому він має бум стислим, змістовним і записаним своїми змістовній формі, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Самостійна робота

№	Назва теми
Модуль 1. Педагогічне спілкування як проблема професійної діяльності педагога	
1	Тема 1.1. Культура спілкування та її складові
2	Тема 1.2. Педагогічні спілкування: функції, види, способи
3	Тема 1.3. Вербальні невербальні засоби педагогічного спілкування
4	Тема 1.4. Культура педагогічного спілкування
5	Тема 1.5. Індивідуальна бесіда як форма педагогічного спілкування

Модуль 2. Психологічні закономірності педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу	
6	Тема 2.1. Спілкування як феномен привабливості і взаємовпливу
7	Тема 2.2. Шляхи та засоби оптимізації ділового спілкування
8	Тема 2.3. Конфліктні ситуації і шляхи їх розв'язання
9	Тема 2.4. Типологія і структура педагогічних конфліктів
10	Тема 2.5. Міжособистісні розуміння

Організація та методика проведення захисту індивідуального завдання (реферату)

В ході відпрацювання навчальних проблем на практичних заняттях студенти презентують заздалегідь підготовлені міні-реферати, виступи, повідомлення, які мають за часом презентації не перевищувати 5-7 хв. Решта студентів, виступаючи в ролі опонентів, можуть наводити контраргументи, доповнення, уточнення у вигляді також виступів.

Мета таких виступів полягає:

- в одержанні студентами додаткової інформації з курсу;
- у відпрацюванні навичок формування доповіді (з урахуванням композиційних складових, регламенту, специфіки готовності приймати інформацію);
- у вдосконаленні навичок прилюдного виступу (вміння студента триматися перед аудиторією: контроль уваги слухачів, грамотність виступу);
- у набутті умінь студентів аргументовано відповідати на питання.

Виконання цього завдання *оцінюється* двома оцінками:

- за роботу з літературою, зміст та композицію повідомлення;
- безпосередньо за успішне повідомлення (тобто відповідність регламенту, рівень володіння матеріалом, уміння налагоджувати контакт з аудиторією тощо).

Після міні-виступів і доповнень керівник заняття (з навчальною метою ним може бути призначений студент) робить попередній

підсумок і визначає актуальну проблему (або ряд проблем) та проводить за нею дискусії (обговорення розраховано на 10-12 хв). Для ефективного проведення дискусії керівник заняття робить розподіл студентів на підгрупи (варіанти розподілу – довільні). Методами «мозкового штурму», «аналізу конкретної ситуації (квазі-ситуації)», «рольової гри», «ділової гри» тощо студенти у підгрупах обговорюють навчальну проблему і після відведеного часу презентують свою думку (результат) навчальній групі. Дискусія по проблемі обов'язково підсумовується керівником заняття та (або) групою призначених експертів.

Мета роботи в підгрупах і проведення дискусій полягає в навчанні студентів:

- пропонувати студентам актуальну та цікаву проблему та методи її розв'язання;
- організовувати і корегувати роботу в колективі;
- організовувати та ефективно проводити дискусію;
- підбивати підсумки дискусії.
- Виконання цього завдання *оцінюється* двома оцінками:
- за вміння знайти та подати проблему;
- за вміння проводити дискусію.

Індивідуальне завдання.

Індивідуальна робота на одну з запропонованих тем:

1. Культура спілкування та її складові.
2. Педагогічне спілкування, його функції, рівні та види.
3. Способи педагогічного спілкування та його різновиди.
4. Вербальні засоби спілкування та їх різновиди.
5. Невербальні засоби педагогічного спілкування.
6. Види невербальної комунікації.
7. Культура педагогічного спілкування.
8. Індивідуальна бесіда як форма педагогічного спілкування.
9. Спілкування в аудиторії.
10. Педагогічні конфлікти та шляхи їх розв'язання.

11. Психологічні методи діагностики, корекції та профілактики культури спілкування.
12. Методики дослідження комунікативних здібностей.
13. Особливості проведення соціально-психологічного тренінгу.
14. Самовдосконалення особистості як шлях до культури спілкування.
15. Шляхи та засоби оптимізації ділового спілкування.
16. Структура, функції спілкування інженера-педагога.
17. Форми і стиль спілкування інженера-педагога.
18. Природа педагогічних конфліктів.
19. Типологія і структура педагогічних конфліктів.
20. Причина виникнення міжособистісних конфліктів у студенському середовищі.
21. Шляхи подолання конфліктів у студентському середовищі.
22. Заходи профілактики педагогічних конфліктів.
23. Методи дослідження педагогічних конфліктів.
24. Динаміка педагогічних конфліктних ситуацій.
25. Особливості поведінки у конфлітних ситуаціях.
26. Управління педагогічними конфліктами.
27. Педагогічний такт.
28. Комп'ютерні засоби професійно-педагогічної комунікації
29. Психологічна готовність педагогів до комунікації.
30. Професійно-функціональні ролі педагога як комунікатора.
31. Переконавання як спосіб комунікативного впливу інженера-педагога.
32. Навіювання та релаксація у педагогічній техніці.
33. Умови управління емоційним станом педагога.
34. Особливості етики ділової комунікації в західноєвропейській культурній традиції.
35. Класифікація психотипів особистості в комунікації.
36. Імідж педагога.
37. Комунікативні здібності і вміння інженера-педагога.
38. Самовдосконалення комунікативних вмінь як умова ефективної професійної діяльності інженера-педагога.

Політика щодо академічної доброчесності

Тексти індивідуальних завдань (в т.ч. у разі, коли вони виконуються у формі презентацій або в інших формах) можуть перевірятись на запозичення. Для цілей захисту індивідуального завдання оригінальність тексту має складати не менше 70%. Виключення становлять випадки зарахування публікацій Здобувачів у матеріалах наукових конференціях та інших наукових збірниках, які вже пройшли перевірку на плагіат.

Списування під час тестування та інших опитувань, які проводяться у письмовій формі, заборонені (в т. ч. із використанням мобільних девайсів). У разі виявлення фактів списування з боку здобувача він отримує інше завдання. У разі повторного виявлення призначається додаткове заняття для проходження тестування.

Політика щодо відвідування

Здобувач, який пропустив аудиторне заняття з поважних причин, має продемонструвати викладачу та надати до деканату факультету документ, який засвідчує ці причини.

За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування, наукова та науково-практична конференція (круглий стіл) тощо) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Методи контролю

Основні форми участі здобувачів у навчальному процесі, що підлягають поточному контролю: виступ на практичних заняттях; доповнення, рецензія на виступ; участь у дискусіях; аналіз першоджерел; письмові завдання (тестові, індивідуальні роботи у формі рефератів); та інші письмові роботи, оформлені відповідно до вимог. Кожна тема курсу, що винесена на лекційні та практичні заняття, відпрацьовується здобувачами у тій чи іншій формі, наведеній вище. Обов'язкова присутність на лекційних заняттях, активність впродовж семестру, відвідування/відпрацювання усіх

аудиторних занять, виконання інших видів робіт, передбачених навчальним планом з цієї дисципліни.

При оцінюванні рівня знань здобувача аналізу підлягають:

- характеристики відповіді: цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість, правильність;
- якість знань (ступінь засвоєння фактичного матеріалу): осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;
- ступінь сформованості вміння поєднувати теорію і практику під час розгляду ситуацій, практичних завдань;
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки з проблем, що розглядаються;
- досвід творчої діяльності: вміння виявляти проблеми, розв'язувати їх, формувати гіпотези;
- самостійна робота: робота з навчально-методичною, науковою, допоміжною вітчизняною та зарубіжною літературою з питань, що розглядаються, вміння отримувати інформацію з різноманітних джерел (традиційних; спеціальних періодичних видань, ЗМІ, Internet тощо).

Тестове опитування може проводитись за одним або кількома змістовими модулями. В останньому випадку бали, які нараховуються здобувачу за відповіді на тестові питання, поділяються між змістовими модулями.

Індивідуальне завдання підлягає захисту здобувачем на заняттях, які призначаються додатково.

Індивідуальне завдання може бути виконане у різних формах. Зокрема, здобувачі можуть зробити його у вигляді реферату. Реферат повинен мати обсяг від 18 до 24 сторінок А4 тексту (Times New Roman, шрифт 14, інтервал 1,5), включати план, структуру основної частини тексту відповідно до плану, висновки і список літератури. В рефераті можна також помістити словник базових понять до теми. Водночас індивідуальне завдання може бути виконане в інших формах,

наприклад, у вигляді дидактичного проєкту, у формі презентації у форматі Power Point. В цьому разі обсяг роботи визначається індивідуально – залежно від теми.

Література, що рекомендується для виконання індивідуального завдання, наведена у цій робочій програмі, а в електронному вигляді вона розміщена на освітньому сайті КНУБА, на сторінці кафедри.

Також як виконання індивідуального завдання за рішенням викладача може бути зарахована участь здобувача у міжнародній або всеукраїнській науково-практичній конференції з публікацією у матеріалах конференції тез виступу (доповіді) на одну з тем, дотичних до змісту дисципліни, або публікація статті на одну з таких тем в інших наукових виданнях.

Текст індивідуального завдання подається викладачу не пізніше, ніж за 2 тижні до початку залікової сесії. Викладач має право вимагати від здобувача доопрацювання індивідуального завдання, якщо воно не відповідає встановленим вимогам.

Результати поточного контролю заносяться до журналу обліку роботи. Позитивна оцінка поточної успішності здобувачів за відсутності пропущених та невідпрацьованих практичних занять та позитивні оцінки за індивідуальну роботу є підставою для допуску до підсумкової форми контролю. Бали за аудиторну роботу відпрацьовуються у разі пропусків.

Підсумковий контроль здійснюється під час проведення залікової сесії з урахуванням підсумків поточного та модульного контролю. Під час семестрового контролю враховуються результати здачі усіх видів навчальної роботи згідно зі структурою кредитів.

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою.

Розподіл балів для дисципліни з формою контролю залік

Поточне оцінювання			Залік	Сума балів
Змістові модулі		Інд. робота		
1	2			
20	20	30	30	100

Шкала оцінювання індивідуальної роботи

Оцінка за національною шкалою	Кількість балів	Критерії
відмінно	30	відмінне виконання (розкриття теми, посилання та цитування сучасних наукових джерел (не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
	25	відмінне виконання з незначною кількістю помилок виконання (розкриття теми, посилання та цитування сучасних наукових джерел (більшість з яких не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
добре	22	виконання вище середнього рівня з кількома помилками (розкриття теми в межах об'єкту та завдань роботи, посилання та цитування сучасних наукових джерел (серед яких є такі, що не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
	20	виконання з певною кількістю помилок (розкриття теми в межах об'єкту та завдань роботи, наявність посилань та цитувань наукових джерел, дотримання норм доброчесності)
задовільно	18	виконання роботи задовольняє мінімальним критеріям помилок (розкриття теми в основному в межах об'єкту роботи, наявність концептуального апарату роботи, присутність не менше 5 посилань та цитувань наукових джерел, дотримання норм доброчесності)

**Шкала оцінювання: 100-бальна, національна та ECTS
(складання заліку)**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	Зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням освітньої компоненти

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ
ДЖЕРЕЛ ДО ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
«ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ»**

1. Психологія: методичні вказівки до вивчення курсу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями) / уклад. І.М. Мороз. – Київ: КНУБА, 2022. – 39 с.

2. Психологія: методичні вказівки до вивчення курсу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» / уклад. І.М. Мороз. – Київ: КНУБА, 2023. – 36 с.

3. Психологія здорового способу життя: методичні вказівки до вивчення курсу для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» / уклад. І.М. Мороз. – Київ: КНУБА, 2023. – 32 с.

4. Комунікативні аспекти педагогічної діяльності: методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни / уклад. Ю.С. Красильник. – Київ: КНУБА, 2019. – 88 с.

5. Колобич О.П. Загальна психологія: навчально-методичний посібник. – Львів, 2018. – 172 с.
6. Москалець В.П. Загальна психологія: підручник. / В.П. Москалець. – Київ: Ліра-К, 2020. – 564 с.
7. Калениченко Р.А. Загальна психологія: навчальний посібник / За заг. ред. Р.А. Калениченка, О.Г. Льовкіної, І.О. Петухової. – Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2020. – 554 с.
8. Калениченко Р.А. Психологія управління: навчальний посібник / За заг. ред. Р.А. Калениченка, О.Г. Льовкіної. – Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2019. – 256 с.
9. Калениченко Р.А. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальний посібник. / Р.А. Калениченко, О.Є. Харіна, К.М. Доценко. – Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2016. – 308 с.
10. Руденко М.В. Основи професійної освіти: підручник / М.В. Руденко, Р.А. Калениченко, Г.В. Капосльоз, Г.Л. Корчова. – Київ: ЦП Компринт, 2018. – 613 с.
11. Денисюк С.Г. Комунікологія: навчальний посібник. / С.Г. Денисюк. – Вінниця: ВНТУ, 2015. – 102 с.
12. Психологія: Підручник / За заг. ред. Ю.Л.Трофімова. – Київ: Либідь, 1999. – 558 с.
13. Основи психології / За заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – Київ: Либідь, 2005. – 632 с.
14. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Підручник. – 2-е вид. – Київ: Вища школа, 2001. – 558 с.
15. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: навч. посібник. – Київ: МАУП, 2000. – 144 с.
16. Корольчук М.С., Крайнюк В.М., Марченко В.М. Основи психології: опорні конспекти, схеми, методики. – Київ: Здоров'я, 2002. – 306 с.
17. Корольчук М.С. Психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я. – Київ: ІНКІОС, 2002. – 272 с.
18. Руденко М.В. Комуникативні процеси у педагогічній діяльності. Креативні технології навчання: навчальний посібник / М.В. Руденко, І.М. Мороз. – Київ: КНУБА, 2016. – 204 с.

19. Чернишев Д.О. Методика професійної освіти: навчальний посібник. / Д.О. Чернишев, К.І. Почка, Г.Л. Корчова, Ю.С. Красильник, М.В. Руденко. – Київ: ЦП «Компринт», 2024. – 224 с.

20. Красильник Ю.С. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання: навчальний посібник. / Ю.С. Красильник, Г.Л. Корчова, М.В. Руденко. – Київ: КНУБА, 2021. – 156 с.

21. Курова А.В. Психологія спілкування: навчально-методичний посібник / А.В. Курова – Одеса: Фенікс, 2020. – 79 с.

22. Петухова І.О. Психологія особистості: навчальний посібник. / І.О. Петухова, Р.А. Калениченко, О.Г. Льовкіна та інші. – Ірпінь: УДФСУ, 2021. – 338 с.

23. Психологія міжособистісного спілкування: термінологічний словник / укладач М. О. Марценюк. – Мукачево: МДУ, 2017. – 14 с.

24. Отич О.М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи: підручник / О.М. Отич. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 208 с.

25. Стельмах Н.В. Новітні комунікативні технології. – Миколаїв: МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2020. – 215 с.

26. Прищак М.Д. Етика та психологія ділових відносин: навч. посібник / М.Д. Прищак, О.Й. Лесько. – Вінниця: ВНТУ, 2016. – 150 с.

27. Мороз І.М. Психологічні проблеми безконфліктного спілкування під час навчально-виховного процесу в закладах освіти. / І.М. Мороз // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали V Міжнародної конференції, Київ: КНУБА, 17 листопада 2022 року. – Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2023. – С. 205-210.

28. Мороз І.М. Забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу з посттравматичним стресовим розладом в умовах війни. / І.М. Мороз, В.С. Манукян // Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали V Міжнародної конференції, Київ: КНУБА, 17 листопада 2022 року. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2023. – С. 210-215.

29. Воробей Н.М., Мороз І.М. Темперамент: визначення, психологічна характеристика типів темпераменту, зв'язок з характером. / Н.М. Воробей, І.М. Мороз // Актуальні проблеми

психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (21 квітня 2022 року). – Ірпінь: Державний податковий університет, 2022. – С. 197-201.

30. Горбатюк М.Є. Вплив дистанційного навчання на якість знань студентів. / М.Є. Горбатюк, І.М. Мороз // Сучасний стан та перспективи аграрної сфери в Україні: Збірник наукових праць. – Ніжин, ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут», 2020. – С. 65, 66.

31. Коренюк Т.О. Комп'ютерна залежність сьогоденного підлітка. / Т.О. Коренюк, І.М. Мороз // Сучасний стан та перспективи аграрної сфери в Україні: Збірник наукових праць. – Ніжин, ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут», 2020. – С. 88, 89.

32. Рябчун А.В. Ігрові технології в навчальному процесі. / А.В. Рябчун, І.М. Мороз // Сучасний стан та перспективи аграрної сфери в Україні: Збірник наукових праць. – Ніжин, ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут», 2020. – С. 132, 133.

Інформаційні ресурси

1. <https://mon.gov.ua/ua> – сайт Міністерства освіти і науки України.
2. <http://naps.gov.ua/> – сайт Національної академії педагогічних наук України.
3. <https://imhttps://imzo.gov.ua/zo.gov.ua/> – сайт Інституту модернізації змісту освіти.
4. <http://iea.gov.ua/> – сайт Інституту освітньої аналітики.
5. <http://pedpresa.ua/> – освітній портал Педагогічна преса.
6. <http://www.nbuiv.gov.ua/> – сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
7. <http://dnppb.gov.ua/ua/history/> – сайт Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.
8. <http://library.knuba.edu.ua/> – сайт бібліотеки КНУБА.
9. <http://org.knuba.edu.ua/> – сайт організаційно-методичного забезпечення навчального процесу КНУБА.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Автодидактика – стійка спрямованість особистості на приймання, засвоєння й використання різноманітної інформації.

Безпосередні комунікативні зв'язки – прямий контакт з єдиними часовими і просторовими характеристиками суб'єктів комунікації («учитель–учень», «учитель–група учнів», «учитель–колектив учнів», «учитель–учитель», «учитель–група вчителів», «учитель–колектив учителів», «учитель–представник адміністрації», «учитель–соціальний педагог, психолог, батько (мати) учня; батьки або родичі учня; представники громадськості, суб'єкти управління освітою, випадкові суб'єкти та ін.»).

Вербальна комунікація – процес взаємообміну інформацією шляхом мови (усної, писемної, внутрішньої), який відбувається за своїми внутрішніми законами, вимагає активної розумової діяльності та ґрунтується на певній системі усталених норм.

Внутрішнє мовлення – внутрішнє, незвукове звертання особи до себе чи до уявного співрозмовника; особливий внутрішній план мовлення, глибший, ніж семантичний; механізм мовного мислення; живий процес народження думки в слові.

Герменевтика – філософський напрям, виникнення якого обумовлене наявністю непорозумінь, відсутністю згоди між людьми у процесі комунікації.

Гіперкомунікативність — намагання особистості стати центром спілкування, неадекватне усвідомлення позиції партнерів, ігнорування їхніх точок зору.

Гіпокомунікативність – нездатність індивіда нормально контактувати, організовувати зворотний зв'язок із співрозмовником.

Громадська думка – соціально вагоме, типово оцінене судження, що повторюється стосовно важливих і принципових для суспільства, певного колективу подій, форм діяльності.

Декодування інформації – перекладання інформації мовою одержувача (адресата).

Джерело інформації (комунікатор) – суб'єкт, який формує зміст, структуру інформації, що передається.

Дискурс (виступ) – багаторівневе утворення вербального і

невербального характеру (знання про світ, думки, настанови, цілі мовця), побудоване за певними правилами.

Дискусія (розгляд) – широке публічне обговорення спірного питання.

Диспут (сперечаюсь) – спір на наукову, літературну чи іншу тему.

Дистанційне навчання – цілеспрямований процес діалогової взаємодії суб'єктів комунікації незалежно від їх розміщення в просторі й часі, що передбачає комунікацію між учителем та учнями за допомогою спеціальних технічних засобів (компакт-диски, комп'ютерні мережі, аудіографічна форма, відеоконференція та ін.).

Діалог – репліки у процесі комунікації двох або кількох осіб.

Електронна пошта – оперативне листування віддалених суб'єктів шляхом приймання і відправлення електронних листів з одного комп'ютера глобальної мережі на інший.

Етикет – усталений порядок поведінки особи; сукупність правил поведінки (ритуалів), що регулюють зовнішній вияв відносин між людьми, культури особистості.

Етикетна поведінка (зокрема, мовна) – поведінка за соціально, культурно й історично сформованими моделями поведінки в типових ситуаціях спілкування і взаємодії вчителя й учнів.

Жести – рухи, які мають сигнальне значення; виражальні рухи головою, рукою у процесі комунікації.

Засоби інформації – інструменти передавання повідомлення каналами комунікації.

Зворотний зв'язок – реакція на почуте, прочитане або побачене; інформація (у вербальному або невербальному вигляді), яку відсилає відправнику реципієнт, демонструючи ступінь розуміння, довіри до повідомлення, засвоєння й погодження із повідомленням.

Знакові (комунікативні) системи – системи обміну й передавання інформації: природні (вербальні, невербальні засоби), штучні (засоби комп'ютерної комунікації).

Інтерактивна група – форма групового прийняття рішення співробітниками, які мають певну мету і з'ясовують конкретне питання.

Інтерактивний керівник – керівник, який намагається досягнути консенсусу, участі всіх членів колективу у спільній роботі, прийнятті рішення в умовах взаємодії та взаєморозуміння.

Інтерактивність – спеціально організована пізнавальна діяльність, що має яскраво виражену соціальну спрямованість.

Інтуїція – здатність індивіда бачити особливості інших людей через безпосереднє споглядання, без логічної аргументації.

Інформаційний потік – рух у певному середовищі даних (інформації), структурованих на підставі змістово - цільового взаємозв'язку та впорядкованості, спрямованої від джерела до суб'єкта користувача.

Інформація – деякі відомості, сукупність будь-яких даних, знань та ін.

Канали комунікації – шляхи, якими пряма і зворотна інформація рухається до різноманітних суспільних груп та від них.

Квazідіалог – внутрішня дидактична розмова (керований внутрішній дидактичний діалог, що здійснюється у формі інструкцій, які припускають, що людина вже володіє основною інформацією стосовно певного твердження).

Комп'ютерна комунікація – процес взаємообміну інформацією між суб'єктами за допомогою вербальних і невербальних комунікативних систем, опосередкований комп'ютерними засобами комунікації (електронна пошта, телеконференції, чат, форум).

Комп'ютерна тривожність (технофобія, технострес) – стійкий стан емоційно-психічного дискомфорту, що відчувається користувачем під час роботи з комп'ютером.

Комп'ютерний фанатизм – прихильність людини до комп'ютера, нездатність обійтися без нього у найпростіших ситуаціях.

Комунікативна поведінка вчителя – організування мовного процесу й відповідної невербальної поведінки вчителя, що впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування, взаємини між учителем та учнями, стиль їхньої діяльності.

Комунікативна потреба – самостійна потреба індивіда у встановленні комунікативних зв'язків з іншими людьми, яка є

основою для створення постійної мотиваційної потреби в самопізнанні, особистісному зростанні у процесі професійно-педагогічної комунікації взагалі.

Комунікативний простір – соціально-психологічне середовище, яке впливає на суб'єктів комунікації інформацією (її змістом, цінністю, новизною), засобами комунікації (вербальними, невербальними, інформаційно-комунікаційними), прийнятими у конкретному освітньому середовищі (навчальному закладі, студентській групі, класі) правилами спілкування, моральними нормами взаємодії, звичаями, мовленнєвими ритуалами тощо.

Комунікативний процес – безпосередній або опосередкований обмін інформацією між суб'єктами комунікації.

Комунікативний характер – сукупність стійких, домінуючих якостей особистості, що виявляються у типовій для неї активності у комунікативній діяльності й у ставленні до навколишнього світу, інших людей, себе.

Комунікативні бар'єри – абсолютна чи відносна, суб'єктивно пережита чи реально наявна перешкода ефективній комунікації.

Комунікативні звички – комунікативні дії, що стали потребою.

Комунікативні здібності – якості, що забезпечують ефективність комунікативної діяльності; здатність до спілкування з людьми; індивідуально-психологічне поєднання властивостей особистості, серед яких найбільш значущими є перцептивно-рефлексивні: почуття емпатії, що виявляється у швидкому, порівняно легкому і глибокому проникненні у психологію учня, в умінні бачити світ очима учня; почуття міри й такту, що виражається в умінні дотримуватися норми у взаєминах з учнями, виявляючи до них чуйність, об'єктивність, співчутливість і терпимість; почуття причетності, що виражається в чутливості до достоїнств і недоліків власної діяльності і діяльності учнів.

Комунікативні знання – узагальнений досвід людства в комунікативній діяльності, відображення у свідомості людей комунікативних ситуацій у їх причинно-наслідкових зв'язках і відношеннях; основа для здійснення будь-якої комунікації, самореалізації, збагачення особистісного комунікативного досвіду.

Комунікативні навички – автоматизовані усвідомлені дії, що сприяють швидкому й точному відображенню комунікативних ситуацій, обумовлюють адекватність сприйняття, розуміння об'єктивного світу й вплив на нього у процесі педагогічної комунікації.

Комунікативні уміння – комунікативні дії, засновані на ґрунтовній теоретичній і практичній підготовленості, що дає змогу творчо використовувати комунікативні знання, навички для відображення і перетворення дійсності.

Комунікативність – сукупність істотних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийманню, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації.

Комунікативність учителя – сукупність істотних, стійких властивостей особистості, що сприяють прийманню, розумінню, засвоєнню, використанню і передаванню педагогічної інформації, тобто інформації, спрямованої на навчання й виховання учнів.

Комунікація – специфічний процес взаємообміну інформацією у системах «людина–людина», «людина–комп'ютер», «людина–комп'ютер–людина»; процес самостійного пошуку інформації та її використання з метою самовдосконалення особистості, збагачення її за рахунок інформації.

Конфлікт – реальні або ілюзорні, об'єктивні або суб'єктивні, по-різному усвідомлені протиріччя між людьми зі спробами їх емоційного вирішення.

Культура мови – галузь знань, яка вивчає нормативність мови, її відповідність суспільним вимогам; індивідуальна здатність особи вільно володіти різними функціональними стилями.

Культура мовлення – упорядкована сукупність нормативних мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування.

Локальна комп'ютерна мережа – сукупність серверів (підключений до мережі комп'ютер, що надає її користувачам певні послуги; джерело ресурсів мережі) і робочих станцій (комп'ютер, підключений до мережі, через який користувач отримує доступ до її ресурсів).

Мережний етикет – сукупність норм (правил) поведінки в інформаційному просторі

Метафізична персоніфікація – сприйняття комп'ютерної системи як особистості загалом або наділення її певними особистісними якостями.

Міжособистісний інтелект – здатність людини розуміти інших, усвідомлювати мотиви їхньої діяльності, ставлення до роботи, удосконалювати співпрацю з ними, розпізнавати настрої, мотиви та прагнення інших людей і відповідно на них реагувати.

Міжособистісний комунікативний простір (дистанція спілкування) – відстань між тими, хто спілкується.

Міжособистісний конфлікт – ситуація взаємодії людей, за якої вони дотримуються несумісних цінностей і норм, намагаючись реалізувати їх у взаємовідносинах чи у гострій конкурентній боротьбі, здобути обмежені ресурси, утвердити свої інтереси тощо.

Міміка – зовнішній прояв психічних станів, передусім емоційних, через сукупність координованих рухів м'язів обличчя; виражальні рухи м'язів обличчя.

Мовлення – процес добору і використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовного колективу; форма існування живої мови.

Модель – образ, аналог (уявне або умовне) зображення, опис, схема, креслення, графік і т. п.) об'єкта, процесу, що відображає його структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами, полегшуючи процес здобуття інформації про нього.

Монолог – тривале говоріння однієї особи, не розраховане на негайну словесну реакцію у відповідь; акт тривалого і цілеспрямованого впливу на слухачів.

Мотив спілкування – бажання спілкуватися з певною не завжди усвідомленою метою.

Невербальна комунікація – процес взаємообміну інформацією шляхом використання для передавання повідомлень немовних засобів комунікації.

Одержувач інформації (реципієнт) – особа (група осіб), яка приймає інформацію та відповідно реагує, визначає результативність комунікації.

Опосередковані комунікативні зв'язки – зв'язки між суб'єктами комунікації («учитель–комп'ютер–учитель», «учитель–комп'ютер» та ін.), що передбачають включення «посередника» (комп'ютер, листування, телефонні розмови, рефлексію, суб'єктів як передавачів інформації та ін.) як передавача інформації та характеризуються роз'єднанням у часі й віддаленістю у просторі.

Пантоміміка – виражальні рухи всього тіла або окремої його частини.

Педагогічна інформація – інформація, спрямована на навчання і виховання учнів.

Педагогічне спілкування – система соціально-психологічної взаємодії між учителем та учнем, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для спільної діяльності.

Педагогічний діалог – дія в педагогічному процесі, яка дає змогу кожному партнерові самовиразитись у спілкуванні.

Переконуючий вплив – комунікативний процес, який передбачає активну взаємодію різних за статусом комунікаторів, які мають різну мету, є комунікативно рівноважними (наділені свободою участі, впливу один на одного, що відповідає суб'єкт-суб'єктній парадигмі).

Писемна комунікація – обмін інформацією між людьми за допомогою друкованого слова; специфічний код мовленнєвої діяльності, кодування інформації з урахуванням графічного способу зв'язку.

Писемне мовлення – мовлення, зафіксоване на папері за допомогою спеціальних графічних знаків.

Потреба у спілкуванні – прагнення людини до пізнання й оцінювання інших, а через це – до самопізнання і самооцінювання.

Професійно-педагогічна комунікація – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання професійно-педагогічних відносин.

Рефлексія в комунікативній діяльності – усвідомлення суб'єктом комунікації її різних елементів (способів діяльності,

проблем і шляхів їх подолання, емоційних перетворень, форм комунікації та ін.), що забезпечує прогнозування процесу комунікації, передбачення його наслідків і своєчасну корекцію.

Семантична інформація – інформація, що має певний сенс, який можна зрозуміти й інтерпретувати за допомогою природної мови у процесі комунікації.

Соціально-психологічний клімат у колективі – стан міжособистісних стосунків, що виявляється в сукупності психологічних умов, які сприяють або перешкоджають продуктивній діяльності колективу.

Стиль керівництва – цілісна система засобів комунікації керівника з підлеглими, необхідна для реалізації функцій управління у певних умовах діяльності колективу.

Стиль педагогічного спілкування – усталена система способів та прийомів, які застосовує вчитель під час взаємодії.

Структура конфлікту – сукупність стійких зв'язків конфлікту, що забезпечують його цілісність, тотожність, відмінність від інших явищ соціального життя, без яких він не може існувати як динамічно взаємозалежна цілісна система і процес.

Телекомунікаційні технології – технології передавання й одержання інформації за допомогою глобальних комп'ютерних мереж.

Телеконференція – спосіб обміну текстовими повідомленнями з деякими співтовариствами зацікавлених у цьому осіб.

Усне мовлення – засіб безпосередньої комунікації в присутності обох мовців чи обох сторін, яка відбувається завдяки сприйняттю органами слуху усній артикуляції мовних звуків і розрахована на передавання інформації іншим людям з метою впливу на їхню поведінку й діяльність.

Читання – процес сприйняття й смислового оброблення (розуміння) писемного мовлення; процес комунікації посередництвом мовлення («автор–читач»).

Штучні знакові системи – системи, яким властиві сконструйовані або взяті з різних галузей знань символи, формули, ноти, графи, знаки для позначення зв'язків та відношень елементів.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Слово про вчителя.

Прокоментуйте наведені нижче висловлювання про вчителя та педагогічну майстерність

Особистість вчителя.

«Вихователь повинен бути зразком **правдивості** й нікого **не обманювати...** Мені здається, що це – одне з джерел брехні: краще – якнайменше обіцяти, але завжди виконувати» (К. Ушинський).

«Спостерігаючи за педагогами, які відвідували нашу школу, я дійшла висновку, що вони поділяються на дві категорії: до першої належать люди, які входять до школи з якимось нервовим бажанням шукати недоліки і з дитячим страхом не помітити їх і скомпрометувати себе. Такі люди прискіпуються до дрібниць, надають їм величезного значення, зосереджують на них усю свою увагу і, віддаючись їм цілком, втрачають здатність глянути в обличчя самій справі.

Не такі люди другої категорії: школа не уявляється їм «полюванням за помилками...» Вони входять до неї з любов'ю до справи, намагаються знайти в ній якомога більше хорошого; як мати в улюбленій дитині, вони захоплюються всім, чим можна захопитися, вони радіють з усього, з чого можна радіти, вселяють те довір'я і викликають ту щирість, яка одна тільки й здатна допомогти критиці зазирнути в душу школи» (Х. Алчевська).

«Раніш, ніж ви почнете виховувати своїх дітей, перевірте вашу власну поведінку» (А. Макаренко).

«Ніякі рецепти не допоможуть, якщо в самій особі вихователя є великі хиби» (А. Макаренко).

«Потрібна маленька монографія на таку тему, як вплив одягу вчителя на характер учнів, вплив міміки вчителя на виховання характеру учнів. Все це найдрібніші деталі, які вимагають уваги. Адже навіть Гоголь у своєму «Ревізорі» звернув увагу на те, що інший учитель таку фізіономію скорчить, що хоч святих винось» (А. Макаренко).

«Метод наслідування у вихованні має велике значення. Як же дитина вас наслідуватиме, якщо ви будете весь час із кислою

фізіономією, з таким виглядом, ніби ви жертвуєте вашим життям» (А. Макаренко).

«Програми в усіх школах одні й ті ж, підручники однакові, але школи різні, тому що різні вчителі. Школа – це передусім учитель. Особистість учителя – наріжний камінь виховання» (В. Сухомлинський).

«Без особистості педагога – авторитетної, незламної, непохитної в очах вихованців – ідеал перетворюється у покинутий прапороносцем прапор, що лежить мертвим шматком тканини. Коріння багатьох бід виховання власне й криється у тому, що часто вихованця закликають іти за прапором в той час, коли цей прапор ніхто не несе. Бути прапороносцем ідеалу, нести на своєму прапорі вогонь ідеального – ось у чому секрети педагогічного авторитету» (В. Сухомлинський).

Ерудиція педагога.

«Педагогіка – не наука, а мистецтво – найобширніше, складне, найвище й найнеобхідніше з усіх мистецтв. Мистецтво виховання спирається на науку як мистецтво складне й обширне, воно спирається на безліч обширних і складних наук; як мистецтво, воно, крім знань, вимагає здібності й нахилу, і, як мистецтво ж, прагне до ідеалу, якого вічно намагаються досягти і який цілком ніколи недосяжний: до ідеалу довершеної людини. Сприяти розвиткові мистецтва виховання можна тільки поширенням серед вихователів тих найрізноманітніших антропологічних знань, на яких воно ґрунтується» (К. Ушинський).

«Навчаючи інших, теж навчаєшся» (Микола Гоголь).

«Не можна уявити собі місії вихователя без багатого життя у світі книг. Бібліотека вчителя, що поповнюється з тижня в тиждень, – це джерело думки, моральної енергії. Знання, взяті з книг, стають його власним багатством, його сумлінням. Справжній учитель переживає знання як радість особистого прилучення до духовних багатств, створених людством» (В. Сухомлинський).

«Учитель готується до гарного уроку все життя... Така духовна і філософська основа нашого фаху і технології нашої праці» (В. Сухомлинський).

«Щоб відкрити перед учнями іскорку знань, учителю треба увібрати море світла, ні на хвилину не відходячи від променів

сяючого сонця знань людської мудрості» (В. Сухомлинський).

Учитель – це вдумливий дослідник.

«Найбільш закоренілі педагоги – рутинери – безперестанку говорять про труднощі свого мистецтва і відкидають теорію саме на тій підставі, що вона надто легко дається кабінетним мудрецам» (К. Ушинський).

«Педагог повинен багато вчитися розуміти душу в явищах та багато думати про мету, предмет і засоби виховної майстерності, перш ніж стати практиком» (К. Ушинський).

«Хороший вихователь повинен обов'язково вести щоденник своєї роботи, в якому записувати окремі спостереження за вихованцями, випадки, які характеризують ту чи іншу особу, бесіди з нею, рух вихованця вперед, аналізувати явища кризи або перелому, які бувають в усіх дітей в різному віці» (А. Макаренко).

«Ще раз скажу, – важко сподіватися, що з книги можна навчитися виховувати, але навчитися мислити, увійти у сферу думок про виховання, мені здається, можна» (А. Макаренко).

«Педагогічна теорія повинна бути чуйним компасом, що вказує, куди і як вести дитину, світлом, що осяює практику» (В. Сухомлинський).

«Майстром педагогічної праці найшвидше стає той, хто відчув у собі дослідника» (В. Сухомлинський).

«Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця давала вчителю радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворилося в нудну одноманітну повинність, ведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідження. Тут неозоре море індивідуальної роботи директора з кожним учителем, тут знахідки, відкриття, радощі і прикраси» (В. Сухомлинський).

«Дослідницька робота не є для учителя чимось таємничим і незбагненим. Не бійтесь досліджень. У самій своїй основі педагогічна праця – справжня педагогічна праця – стоїть близько до педагогічного дослідження. Ця близькість, спорідненість полягають, передусім, в аналізі фактів і необхідності передбачати» (В. Сухомлинський).

Майстерність вихователя.

«Так, діти ненавидять учителів, від яких ніколи не діждешся схвалення або визнання того, що добре зроблено. А в деяких входить

у систему ніколи не хвалити; це вбиває прагнення до досконалості: хто лає, повинен уміти й хвалити» (К. Ушинський).

«Треба було довгих літ систематичної та терпеливої праці з боку вчителя та ретельного зусилля з боку ученика, щоб... мов із зернятка, виплекати гарну рослину – чесну одвертість та правдивість характеру» (І. Франко).

«Треба завжди пам'ятати правило: якомога більше вимог до вихованця, якомога більше поваги до нього» (А. Макаренко).

«Між іншим, виховання дітей – це легка справа, коли вона робиться без тріпання нервів, у порядку здорового, спокійного, нормального, розумного і веселого життя. Я бачив завжди, що там, де виховання йде без напруження, там воно вдається. Там, де йде з напруженням і всякими випадками, там справа погана» (А. Макаренко).

«Виховання дітей потребує найсерйознішого тону, найпростішого і щирого. У цих трьох якостях повинна полягати найвища правда нашого життя. Щонайменше додавання брехливості, штучності, зубоскальства, легковажності: прирікають виховну роботу на невдачу» (А. Макаренко).

«Життя переконує, що найголовніше в цій дуже тонкій сфері виховання, – глибоке розуміння, відчування серцем дитячого світу – відчування дитинства, Творячи, виховуючи шкільний колектив, ми, як мореплавець компасом, повинні керуватися тією істиною, що маємо справу з дитиною» (В. Сухомлинський).

«Бути річкою, в якій зливаються гаряче серце й холодний розум, не допускати поспішних, непродуманих рішень – це одна з вічних гілок педагогічної майстерності. Якщо вона відмирає, всихає, – всі книжні знання педагогіки перетворюються в прах» (В. Сухомлинський).

Педагогічна техніка.

«Техніку можна вивести тільки з досвіду. Законів різання металів не можна було б винайти, якби в досвіді людства ніхто ніколи металів не різав. Тільки тоді, коли є технічний досвід, можливі винахід, удосконалення, добір і бракування» (А. Макаренко).

«Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився говорити “іди сюди” з 15-20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів на обличчі, в постаті і в голосі. І тоді я не боявся, що хтось до

мене не підійде або не почує того, що треба» (А. Макаренко).

«Не може бути хорошим вихователем той, хто не володіє мімікою, не може надати своєму обличчю потрібного виразу або стримати свого настрою. Вихователю повинен уміти організовувати, ходити, жартувати, бути веселим, сердитим. Вихователю повинен поводитися так, щоб кожен його рух виховував, і завжди повинен знати, чого він хоче в даний момент і чого він не хоче. Якщо вихователю не знає цього, то кого він може виховувати?» (А. Макаренко).

Педагогічний такт.

«Ніяка психологія не може замінити людині психологічного такту, у практиці незамінного вже тому, що діє він швидко, миттєво, тоді як положення науки пригадуються, обмірковуються і оцінюються повільно.

Хіба можна уявити собі оратора, який згадував би той чи інший параграф психології, бажаючи викликати в душі слухача співчуття, жах чи обурення? Так само в педагогічній діяльності немає ніякої змоги діяти за параграфами психології, хоч би як добре вони були вивчені» (К. Ушинський).

«Той знаменитий педагогічний такт, про який так багато пишуть, повинен полягати у щирості вашої думки. Я не дозволяю собі нічого приховувати, я кажу те, що насправді думаю. Це найбільш щиро, просто, легко і найбільш ефективно, але ж якраз не завжди можна говорити» (А. Макаренко).

Педагогічні здібності

«Знання і вміння викладати і впливати викладанням на розумовий і моральний розвиток дітей можуть бути прищеплені молодим людям, які й не мають особливих здібностей» (К. Ушинський).

«Бувають учителі з природженим педагогічним талантом, які під час уроків вміють жити спільним життям усього класу, забувати про себе, про свої власні турботи, радощі і тривоги. Кожен урок такого вчителя є розширенням розумового кругозору учня, задоволенням його природної допитливості, розбудженої попередніми успіхами, є насолодою, а не мукою» (І. Франко).

«Я вважав, що краще мати в колективі 4 талановитих вихователів, ніж 40 неталановитих і невихованих» (А. Макаренко).

«Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, що вимагає таланту, але це спеціальність, якої треба навчити, як треба

навчити лікаря його майстерності, як треба навчити музиканта» (А. Макаренко).

«Гарний вчитель не завжди приходить до школи з уже готовими якостями. Часто доводиться добирати людину, яка має лише відповідні дані для тієї всебічної підготовленості, про яку говорили вище. Потім починається копітка робота з цією людиною, і вона стає добрим вчителем насамперед завдяки обстановці творчої праці педагогічного колективу і учнів» (В. Сухомлинський).

ДОДАТОК 2

Перлини народної педагогіки про школу і вчителя.

У житті світла дорога починається від шкільного порога.
Поганцем той називається, хто рідної школи цурається.
Навіть з далекої дороги кланяйся шкільному порогу.
Честь школи не плямуй ніколи.
Честь школи – твоя честь.
Шануй учителя як родителя.
Священна праця вчителя щоденна.
Учитель, як мати, прагне все краще дітям дати.
Учитель, як батько й мати, вчить честь шанувати.
Учитель, як сіяч добірного насіння, вчить підростаюче покоління.
Учитель – добра і розуму повелитель.
Учитель народний, бо труд його благородний.
Покликання учителя прекрасне – дбати, щоб іскра знань не гасла.
Професія учителя прекрасна, мов на небі сонце сяє.
Професія вчителя доти буде, доки живуть люди.
Щоб учителем стати, треба щире серце мати.
Всі професії починаються від учителя.
Нема кращої дороги, як іти у педагоги.
Без учительського слова нема ні лікаря, ні агронома.
Вчитель ступає – розум розквітає.
Де вчитель зерна засіває, там дурману місця немає.
Де працює вчитель завзято, там країна на героїв багата.
Де вчитель і школа, там знання і світло довкола.
У кожній громаді вчителю раді.

ДОДАТОК 3

Виписки з книжки Дейла Карнегі «Як здобувати друзів і впливати на людей».

Шість способів здобувати прихильність людей.

Правило 1. Проявляйте щирий інтерес до інших людей.

Правило 2. Усміхайтесь.

Правило 3. Пам'ятайте, що для людини звучання її імені — найсолодше і найважливіше звучання людської мови.

Правило 4. Будьте добрим слухачем. Заохочуйте інших говорити вам про себе.

Правило 5. Ведіть розмову у колі інтересів вашого співрозмовника.

Правило 6. Дайте людям відчувати їх значущість і робіть це щиро.

Дванадцять способів привернути на свій бік

Правило 1. Єдиний спосіб домогтися найкращого результату в суперечці – ухилятися від неї.

Правило 2. Проявляйте повагу до думки інших, ніколи не говоріть людині, що вона неправа.

Правило 3. Якщо ви неправі, визнайте це одразу і щиросердно.

Правило 4. Спочатку продемонструйте своє дружнє ставлення.

Правило 5. Нехай ваш співбесідник із самого початку буде змушений говорити вам «так», «так».

Правило 6. Домагайтесь, аби ваш співбесідник говорив більше, ніж ви.

Правило 7. Нехай ваш співбесідник відчує, що ідеї належать йому.

Правило 8. Чесно спробуйте стати на точку зору іншого.

Правило 9. Проявляйте співчуття до думок і побажань інших людей.

Правило 10. Звертайтеся до благородних спонукань.

Правило 11. Надавайте своїм ідеям наочності, інсценуйте їх.

Правило 12. Кидайте виклик!

Дев'ять способів змінити людину, не ображаючи її і не викликаючи обурення.

Правило 1. Розпочинайте з похвали і щирого визнання чеснот людини.

Правило 2. Звертаючи увагу на її помилки, робіть це опосередковано.

Правило 3. Перш, ніж критикувати іншого, визнайте свої власні помилки.

Правило 4. Задавайте запитання замість того, щоб віддавати накази.

Правило 5. Дайте людині можливість зберегти своє обличчя.

Правило 6. Хваліть людину за кожен, навіть невеликий, успіх і будьте при цьому “щирі у своєму визнанні і щедрі у похвалах”.

Правило 7. Створіть людині добре ім’я, щоб вона почала жити відповідно до нього.

Правило 8. Користуйтеся заохоченням. Зробіть так, щоб недолік, який хочете в людини виправити, виглядав легко виправним, а справа, якою ви хочете його захопити, легко виконуваною.

Правило 9. Робіть так, щоб було приємно виконувати те, що ви хочете.

ДОДАТОК 4

Опис ігрових вправ, орієнтованих на формування комунікативної культури.

«Інтерв’ю». Всі бажаючі по черзі беруть у когось інтерв’ю, з’ясовуючи для себе якусь сторону характеру цієї людини чи спрямованість її інтересів, бажань, сподівань тощо. Технологія проведення інтерв’ю знадобиться студентам при знайомстві зі школярами у майбутній роботі з ними.

«Думки». Всі по черзі називають у кожної людини одну, але кращу з точки зору кожного, рису. В результаті виходить приваблива характеристика.

«Бачення інших». Це – ігри на уважність один до одного. їх варіанти: а) один учасник сідає спиною до аудиторії; він повинен детально описати зовнішній вигляд когось із присутніх – елементи одягу, зачіски, взуття тощо; викликається один з учасників; усі разом повинні відновити послідовність його поведінки, настрою, висловлювань від початку гри до даного моменту.

«Стратегія в діалозі». Ці ігрові вправи спрямовані на тренування вербального спілкування – уміння говорити і слухати іншого. Наприклад: двоє з групи отримують таємно від аудиторії і один від одного завдання: перший – підтримувати діалог у своїй звичній манері, другий – за будь-яку ціну втримати лідерство у процесі діалогу (обговорення фільму, якоїсь події тощо); стратегія діалогу обговорюється спільно з усіма; все те ж саме, але другий

партнер отримує протилежне завдання: примусити напарника бути лідером розмови; обидва отримують завдання вести діалог на повну силу; один стверджує якусь думку, а інший – повинен спочатку дослівно повторити, як він зрозумів її, а потім – висловити свою. І навпаки. Бажано, щоб хтось із учасників фіксував кількість спотворень кожним партнером у передачі слів свого співрозмовника. Повторюючи цю гру постійно, учасники побачать, як змінюватиметься їхня манера розмов і поза грою, у природному спілкуванні.

«Маска здивування». Виконується сидячи чи стоячи, краще перед дзеркалом. Одночасно з повільним видихуванням підняти брови, як це робить здивована людина. На вільному видиху опустити брови.

«Маска гніву». Нахмурити брови, стиснути губи, роздути крила носа. М'язеве зусилля нарощується поступово, одночасно з повільним видихуванням. Під час вільного видиху м'язи звільняються від напруження.

«Маска сміху». Повільно вдихнути. Кутики рота максимально підняти вгору, очі примружити, рот привідкрити, оголюючи зуби (між верхніми і нижніми повинні поміститися два пальці). Затримати дихання. Тепер швидко видихнути і розслабити м'язи обличчя. Вправа для кругових м'язів очей. Виконується сидячи. На повільному вдихові опустити верхні повіки: спочатку м'яко, потім – з наростаючим зусиллям. Після цього очі сильно примружити. Вправа для обох очей одночасно. Варіант – для кожного ока по чергово.

«Маска трубача». Виконуючи вправу, потрібно не тільки роздувати щоки, але й напружувати м'язи. Рот стиснутий, круговий м'яз рота – напружений.

«Маска буркотуна». Кутики рота опустити, рот стиснути, м'язи підборіддя напружені.

ДОДАТОК 5

Поради педагогу щодо використання прийомів створення позитивного іміджу.

Позитивна емоційна забарвленість в міжособистісних стосунках, яка викликає симпатію, приязнь, зацікавленість до іншої людини, називається *атракцією*. Основні психологічні прийоми формування атракції:

- «Дзеркало стосунків» («Тримати посмішку»);

- «Ім'я власне»;
- «Золоті слова» («Комплімент»);
- «Терплячий слухач»;
- «Ставте запитання».

Конкретний прийом викликає у співрозмовника атракцію на підсвідомому рівні.

Психологічний механізм впливу прийому «Дзеркало відносин»:

Добра посмішка, приємний вираз обличчя.

Сигнал: «Я – Ваш друг!».

Друг забезпечує захищеність.

Задоволення потреби у захищеності.

Виникнення позитивних емоцій.

Прихильність до джерела позитивних емоцій – формування атракції.

Психологічний механізм впливу прийому «Ім'я власне»:

Скорочення ... людина на ім'я.

Увага до цієї особистості.

Утвердження людини як особистості.

Задоволення потреби утвердження як особистості.

Виникнення позитивних емоцій.

Прихильність до джерела позитивних емоцій – формування атракції (поява симпатії, приязні, відчуття прихильності).

Психологічний механізм впливу прийому «Золоті слова» («Комплімент»):

Комплімент – слова, які містять велике перебільшення позитивних якостей людини.

«Золоті слова» (комплімент).

Ефект навіювання.

Заочне задоволення потреби в удосконаленні.

Виникнення позитивних емоцій.

Схильність до джерела позитивних емоцій – формування атракції

Психологічний механізм впливу прийому «Терплячий слухач»:

Терпеливе й уважне вислуховування співрозмовника.

Задоволення потреби особистості у самовираженні.

Виникнення позитивних емоцій.

Прихильність до джерела позитивних емоцій формування атракції.

Навчально-методичне видання

ПСИХОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Методичні вказівки до вивчення освітньої компоненти
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 015 «Професійна освіта»
галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Укладач **МОРОЗ** Ірина Михайлівна

Комп'ютерне верстання І.М. Мороз

Підписано до друку 11.04.2024 р. Зам. № 50.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Друк – цифровий.
Наклад 50 прим. Ум. друк. арк. 3,0.
Друк ЦП «КОМПРИНТ». Свідоцтво ДК №4131 від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Васильківська, 32
067-209-54-30, 097-533-18-07
email: komprint@ukr.net